

1. SAMENWERKEN om voor elkaar te zorgen.

De participatiemaatschappij verwacht steeds meer zelfredzaamheid van Nederlanders. De zorg vanuit de staat lijkt af te nemen en de voorbereiding op de financiële toekomst ligt in de handen van de Nederlanders zelf. Ook door veranderingen in gezins- en woonvormen ontstaat er behoefte naar nieuwe vormen van financieel partnerschap. Daarom slaan Nederlanders de handen in één en gaan aan de slag om zelf hun financiële toekomst te garanderen.

“Als alleenstaande ziet de financiële toekomst er niet rooskleurig uit. Stellen kunnen wél samen een huis kopen, en dat is een lekkere investering.” Vrouw, 30, IJ-hallen, Amsterdam

Opkomende gezin- en woonvormen.

Naast het traditionele gezin, bestaande uit een man, vrouw en hun biologische kinderen, ontstaan er steeds meer gezins- en woonvormen binnen onze maatschappij. Denk aan gezinnen die zijn samengesteld, éénoudergezinnen en homostellen met gedeeld ouderschap. Maar ook diverse woongroepen waarin verschillende generaties; ouderen, studenten en gezinnen samenwonen om in elkaars behoefte te voorzien.

Nieuwe vormen van financieel partnerschap.

Door de veranderende verhoudingen in woonvormen komen ook nieuwe vormen van financiële afhankelijkheid op. Diverse woongroepen en community's hebben al broodfondsen op het gebied van ziekte- en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen. Hoe gaat dit het landschap rondom pensioen veranderen?

Zorgen voor en door naasten.

De stijgende levensverwachting resulteert in een hoge druk op de zorg. Door de groeiende zorgvraag en het krimpende zorgbudget ontstaat er een personeelstekort. Ouderen worden hierdoor gedwongen afhankelijker van zorg uit hun eigen omgeving, familie en netwerk. Sommige ouderen gaan dichterbij of bij hun kinderen in huis wonen om de druk op mantelzorg te verlagen. In ruil voor deze mantelzorg krijgen ouderen een grote rol bij de opvoeding en verzorging van hun kleinkinderen.

2. ONTERECHT GEVOEL van financiële zekerheid.

Er heerst mogelijk een onterecht gevoel van financiële zekerheid, die gebaseerd is op het oude systeem. Hoewel er steeds meer zelfstandigheid wordt gevraagd van Nederlanders rondom hun financiële toekomst, wordt er vast gehouden aan het gevoel dat de staat voor je zorgt. Dit heersende gevoel zorgt ervoor dat mensen niet tot actie worden aangezet, maar juist verwachten verzorgd te worden.

“Je moet je ook niet te veel zorgen maken, want het is gewoon goed geregeld in NL.”

Man 52 jaar, High Tech Campus Eindhoven

Van een verzorgingsmaatschappij naar participatiemaatschappij.

Door vergrijzing lopen de zorgkosten hoog op. De overheid kan deze hoge rekening niet meer betalen. We gaan van een verzorgingsmaatschappij, waarin er tot zekere hoogte op vertrouwd kon worden dat 'alles tot in de puntjes is geregeld', over naar een participatiemaatschappij. Hierin moet de burger verantwoordelijkheid nemen voor eigen welzijn en welvaart.

“Jongere generaties denken dat het aan komt waaien. Dat pensioen een gegeven is. Dat klopt niet. Alleen AOW is een gegeven.”, man 39 jaar, High Tech Campus Eindhoven

Gebrek aan affiniteit met toekomstige zelf.

Voor ons brein is het moeilijk om in het nu al te handelen voor een toekomstige zelf. Daar heeft het brein geen affiniteit mee. Die toekomstige ik, voelt namelijk helemaal niet als jijzelf. Het is een vreemde, waar je geen verantwoordelijkheid voor voelt. Hierdoor lijken we de voorbereiding op onze toekomst uit te stellen tot het daadwerkelijk zo ver is en we er niet meer omheen kunnen.

“Ik heb een pensioengat, hoe groot dat weet ik niet, dat zie ik dan wel”, vrouw 63, eerste straatinterviews, markt Rotterdam

3. WANTROUWEN door een kloof van kennis

Nederlanders hebben behoefte aan verhelderende communicatie vanuit de pensioenfondsen en -verzekeraars en meer transparantie over de regeling van hun pensioen. Zij willen duidelijkheid over wat er met hun geld gebeurt, hoe dit gebeurt en wat zij daar op hun oude dag mee kunnen doen. Wanneer deze duidelijkheid ontbreekt versterkt dat het gevoel van wantrouwen en onzekerheid.

“Ik heb HBO gestudeerd maar zelfs voor mij is allemaal chinees. Dat maakt mij argwanend, als jullie (pensioenfondsen) zo’n moeilijk taal gebruiken dan hebben ze zeker iets te verbergen.” Vrouw, 30 jaar, strand Monster

Complexe communicatie houdt gebrek aan kennis in stand.

Nederlanders kunnen door een gebrek aan kennis geen handelingsperspectief en beeld vormen van welke gevolgen hun keuzes op de toekomst heeft. De communicatie vanuit pensioenfondsen is voor veel Nederlanders te ingewikkeld. De ‘onnodige’ complexiteit in combinatie met gebrek aan kennis veroorzaakt - terecht of onterecht - onzekerheid. Wat wordt er voor mij geregeld? Wat moet ik zelf doen?

*“Ik vind pensioen altijd zo moeilijk. Alle toekomstvoorspellingen en technologie.”
Vrouw 62 jaar, High Tech Campus Eindhoven*

Risicomijdend gedrag versterkt negatief beeld van beleggen.

In het nieuws is de afgelopen jaren een negatief beeld geschetst van de pensioenfondsen en -verzekeraars. Een gebrek aan kennis over hoe pensioen opbouwen en -beleggen werkt, gecombineerd met het risicomijdende gedrag van mensen zorgt ervoor dat dit negatieve beeld in stand gehouden wordt.

“Op mijn werk worden door ABP lezingen gegeven. Ik heb daar in de jaren 90 wel aan mee gedaan, dat heeft alleen maar geld gekost.”, man 55 jaar, strand Monster

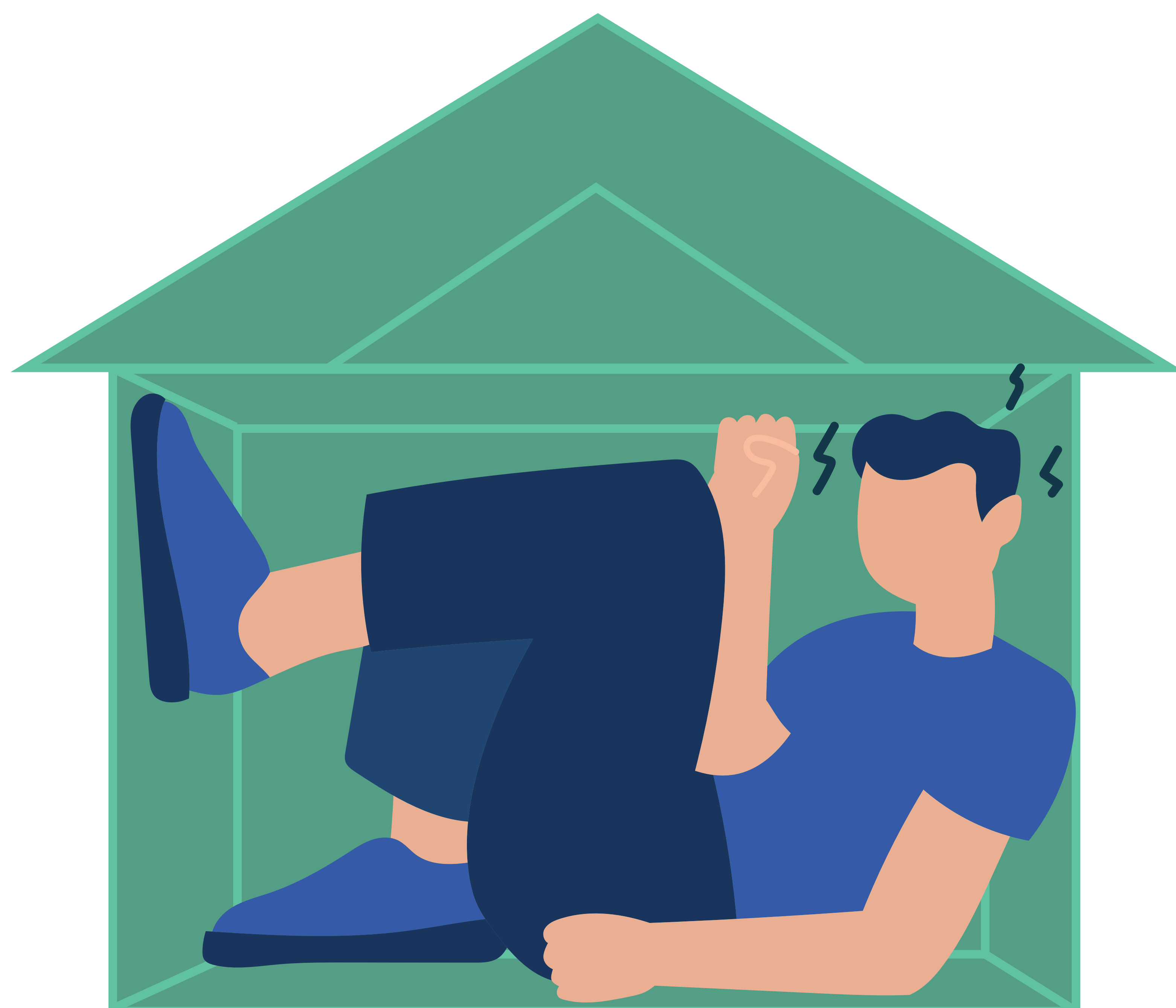
Verliesaversie zorgt ervoor dat te snel voor defensief wordt gekozen.

Verlies voelt slechter dan geen winst. In het nieuwe pensioenstelsel, waarin de Nederlanders meer eigen regie krijgen, lopen werknemers hierdoor het risico te vroeg voor een (te) defensieve pensioenbeleggingsoptie te kiezen. Hiermee ontvangen zij mogelijk straks een te laag pensioen.

*“Het zijn dubieuze zaken dat beleggen.”,
man 78 jaar, eerste straat interviews, markt Rotterdam.*

4. DE TOEKOMST in eigen hand hebben.

Door negatieve spaarrentes, invoering van het studieleenstelsel, een onbetaalbare huizenmarkt en wantrouwen in de politiek, ontstaat de behoefte om zelfstandig financiële onafhankelijkheid te creëren. Nederlanders streven er naar los te komen van het systeem dat ze wantrouwen. Het groeiende online-aanbod en -communities zetten deze beweging in stroomversnelling.

“Ik beleg om zeker te zijn van mijn zelfredzaamheid. Als er een keer iets mis gaat en ik kan een lange tijd niet werken dan weet ik dat ik goed zit.”, man 35 jaar, IJ-hallen Amsterdam

De opkomst van jonge beleggers.

De traditionele middelen voor het opbouwen van een vermogen met een laag risico zijn voor nieuwe generaties niet meer toegankelijk. Denk aan negatieve spaarrentes en de onbetaalbare huizenmarkt voor starters. Daardoor gaan jongeren op zoek naar andere manieren om hun financieel welzijn te creëren en hun financiële toekomst te verzekeren, gedreven door de behoefte aan grip en zekerheid voor de toekomst. De term 'FIRE' (Financial Independence Retire Early) krijgt steeds meer naamsbekendheid; nu leven met zo min mogelijk om zoveel mogelijk geld te kunnen investeren voor later.

“Financieel gezien werk ik toe naar vrijheid; de vrijheid om minder te kunnen werken of om een bus te kopen en vanaf de andere kant van de wereld te kunnen werken.” - Broer (24) en zus (22), High Tech Campus Eindhoven

Het nieuwe werken verandert het pensioenlandschap.

Het systeem van pensioenfondsen is ontstaan in een tijd waar werknemers lange tijd bij dezelfde werkgever werkten. Dit sluit niet meer aan bij de realiteit van de huidige arbeidsmarkt van tijdelijke en flexcontracten. Ook de grotere focus op zelfontplooiing leidt tot meerdere wisselingen van werkgever.

Dalend vertrouwen in politiek en overheid.

Het vertrouwen in de politiek en in de overheid neemt steeds meer af. Met als gevolg versplintering in politieke partijen en polarisatie in de samenleving. Ook de pensioensector lijdt aan vertrouwensverlies.

“Ik zie een toekomst voor me waarin de middenklasse weg is omdat veel sociale zekerheid verdwijnt, en je dus een groep die het voor elkaar heeft en een groep die het niet of nauwelijks redt hebt. Ik wil mijn kinderen een zekere toekomst geven, maar ik weet niet goed hoe dat te doen.” - Vrouw 36 jaar, High Tech Campus

Met mijn geld kan ik mijn stem uitbrengen.

Voornamelijk met waar jouw pensioen in is geïnvesteerd kun je met geld impact maken op een groene wereld. Dit is een extra beweegreden om het pensioen beleggen in eigen handen te nemen.

“Ik maak me grotere zorgen over klimaat dan over mijn pensioen.”, man 58 jaar, High Tech Campus Eindhoven

5. SNEL GELD

voor nu.

We zien dat het voor de nieuwe generatie niet langer vanzelfsprekend is om net zo welvarend te zijn als de vorige. Desalniettemin willen ze wel dezelfde, of een betere, levensstijl behouden. Daarom besluit een groeiende groep jongeren om zich op beleggingen en cryptocurrencies te storten. Beleggen is populair maar brengt zeer grote risico's met zich mee. Slechte ervaringen met beleggen kunnen het vertrouwen in de gehele financiële sector verkleinen.

“Ik spaar voor de nabije toekomst; omdat ik het liefst wil reizen en overal en nergens wil werken.” Vrouw, 24, High Tech Campus Eindhoven

Gamification van beleggen.

Beleggen komt met de nodige risico's. Echter, door gamification van beleggingsplatformen, leren jongeren niet verstandig beleggen. Beleggers worden aangemoedigd veel te handelen. En de hoogte van de koers lijkt de aanschaf of verkoop van een aandeel meer te bepalen dan achterliggende bedrijfsinformatie en analyses. Om het kennisgebrek van een fundamentele analyse te doorbreken laten ze zich door de Finfluencers, via Instagram, Youtube en platformen als Reddit, adviseren tot welke aandelen te kopen. Daar lijkt een alles of niets mentaliteit de rondte te gaan.

Het najagen van snelle winsten.

In korte tijd heeft een kleine groep mensen middels investeren in cryptocurrencies en tokens enorme winsten behaald. Deze winsten worden via sociale platformen gedeeld. Dit geeft het beeld dat hierin investeren een 'quick win' is, waarbij er een snelle wist te behalen valt.

Finfluencers zonder financiële achtergrond.

Via social media laten jongeren zich adviseren door 'finfluencers'. Dit is een vorm van marketing via sociale media, waarbij invloedrijke mensen jongeren aanmoedigen om zich in de wereld van beleggen te storten. Echter, veel van deze 'Finfluencers' hebben vaak geen financiële achtergrond of kennis. Toch nemen veel jongeren hun advies over, met alle risico's van dien. De prijs van een aandeel is hierin leidend en de fundamentele waarde van een bedrijf blijft vaak onbekend.

Gebrek aan verdieping.

Er is op het internet veel desinformatie te vinden. Op platforms zoals Youtube en Reddit ontstaan online bubbels waar mensen gezamenlijk wedden op een aandeel om bijvoorbeeld een short squeeze, een snelle stijging van de prijs van een aandeel, te initiëren. Hierbij nemen mensen enorme financiële risico's waarbij dit weggelachen wordt onder het mom van "loss porn".

6. MOEILIJK HANDELEN

naar de lange termijn

In het nieuwe pensioenstelsel krijgen de Nederlanders meer keuzevrijheid. Maar is dit een realistische vraag? Zijn we in staat om nu al goede keuzes voor later te maken? Het is heel lastig om de gevolgen in de toekomst in te zien, op basis van keuzes die we nu maken. Juist diegene die mogelijk later te weinig pensioen hebben, hebben nu vaak te weinig ruimte om zich te verdiepen in hun financiële toekomst. Laat staan om er iets aan te doen.

“Ik kan me niet druk maken over geld van later, want ik ben te druk met genoeg geld hebben voor vandaag en morgen.” Man 35 jaar, IJ-hallen

Digitaal- en taalvaardigheids achterstanden.

Nederland telt 2,5 miljoen mensen van 16 jaar en ouder die moeite hebben met lezen, schrijven en/of rekenen. Dat is 1 op de 6 mensen. Ook digitaal beschikt niet iedereen over de benodigde basisvaardigheden. De helft van de 16-75 jarige Nederlanders had in 2019 niet voldoende digitale basisvaardigheden om online taken uit te voeren of om via digitale technologieën te communiceren.

“Ik kan niet inschatten of ik er goed voor sta.... is dit bedrag wat ik nu heb gespaard realistisch?”, man 23 jaar, IJ-hallen Amsterdam

“Ik ben goed met cijfers. je krijgt af en toe het pensioenoverzicht en dat geeft vertrouwen. Ik bekijk de lasten, het bedrag dat het wordt, deel het door 12 en dat is t. Ik zie de getallen en begrijp ze, getallen snap ik.”, man 42 jaar, High Tech Campus Eindhoven

Financiële stress vertroebelt toekomstperspectief.

Ons leven wordt bepaald door dingen waar we te weinig van hebben. Of het nu gebrek aan tijd, geld, voedsel, sociale contacten of iets anders is: schaarste stuurt onze aandacht. Schaarste veroorzaakt tunnelvisie en beperkt ons denkvermogen. Stress kan veel effect hebben op welke keuzes mensen maken. Wanneer we gestrest zijn lijken we meer impulsief te worden met hoe we ons geld uitgeven. Nederlanders die in een financieel stressvolle situatie leven, hebben meer moeite zich op de toekomst voor te bereiden. Ze zijn vooral gericht op het dagelijkse leven. Dromen en nadenken over de toekomst lijkt soms een luxe. En het idee om extra geld opzij te leggen voor toekomstige uitgaven of een gat in hun pensioen zetten ze snel uit hun hoofd.

7. GROTE ZORGEN om een ongrijpbare toekomst

Steeds meer Nederlanders ervaren een groeiende zorg over het klimaat en het effect daarvan op een leefbare wereld in de toekomst. Ze ervaren twijfels of er over 30, 40 of 50 jaar nog wel een leefbare wereld is, voor henzelf en de volgende generaties. Dit weerhoudt ze ervan om zich goed op hun financiële toekomst voor te bereiden, omdat het belang daarvan klein voelt in relatie tot de ‘grote’ vraagstukken omtrent de toekomst.

“Het heeft geen zin om na te denken over hun pensioen, want ik denk niet dat het ervan komt. Tegen de tijd dat jongeren met pensioen kunnen, bestaat de wereld al niet meer.”, gepensioneerde man, strand Monster

Van bezit naar ervaring.

Consumenten consumeren bewust minder en ‘mindful’. Ervaringen worden een belangrijker middel om waarde mee uit te drukken dan bezit of geld. Ook de opkomst van de deeleconomie levert hieraan een bijdrage. De deeleconomie zorgt ervoor dat eigen bezit minder van belang wordt.

“Ik spaar omdat ik het liefst wil reizen en overal en nergens wil werken. Dat pensioenpotje hoeft niet vol van mij.”, man 24 jaar, strand Monster

Een groen(er) pensioen.

Bedrijven worden steeds vaker aangesproken op hun ‘goed doen’. Burgers, werknemers, belangenverenigingen en vakbonden verenigen zich en roepen bedrijven op hun verantwoordelijkheid te nemen. Ook de maatschappelijke druk op pensioenfondsen om duurzaam te investeren wordt opgevoerd. De trend van een ‘groen’ pensioen groeit.

Een ongezellig gesprek vermijden.

Uit de grote vraagstukken van deze tijd, zoals de klimaat-, woning- en coronacrisis, geven mensen het gevoel voornamelijk in het hier en nu te moeten leven. Het gesprek over later wordt juist bewust uitgesteld. Er zijn al genoeg ongezellige gesprekken te voeren.

“Ik denk liever niet na over iets wat mij angstig maakt.”, man 23 jaar, IJ-hallen Amsterdam

“Ik kan me wel druk gaan maken over alles wat er mis kan gaan, maar daar word je ook niet vrolijk van.”, man 24 jaar, strand Monster

“Je kunt je wel gaan voorbereiden op zoiets ergs, maar daar word je ook niet vrolijk van.”, stel 58 en 62 jaar, strand Monster

8. WELZIJN BEWAKEN

staat voorop.

Door persoonlijke ervaringen en shockerende levensgebeurtenissen van de Nederlander zelf, of uit hun omgeving, kan het beeld van hun pensioen in een ander daglicht gezet worden. Doordat er twijfels ontstaan of zij hun toekomst wel of niet in goede gezondheid zullen halen, plukken zij liever vandaag de vruchten van hun geld in plaats van (extra) sparen voor het pensioen.

“Ik ben door mijn burn-out alles in een ander perspectief gaan zien. Geld en succesvol zijn is niet meer het belangrijkste, maar gezondheid gaat voorop.”, man 40 jaar, strand Monster

Onverwachte ervaringen kunnen perspectief veranderen.

Door negatieve prikkels wordt de overlevingsstrategie van de mens op scherp gezet. Wat we in onze omgeving zien gebeuren zet ons hierdoor sneller in actie.

“Mijn vader overleed op 66e, net bij pensioen. Heel veel pensioen opgebouwd maar nooit van kunnen genieten. Dat is zonde.”, vrouw 19 jaar, IJ-hallen Amsterdam

Mijn lichaam en gezondheid voorop .

“Morgen kun je onder een bus komen”, wie kent het argument niet? De opkomst van ‘mindfull’ leven brengt meer bewustzijn naar het lichaam en gezondheid. Nederlanders die hier heel bewust mee bezig zijn richting zich meer op leven in het nu.

“Nu kan ik alles nog en ben ik fit, dan ga ik ook genieten en niet op alles besparen. Straks ben ik met pensioen en zit ik op de bank, en dan zal ik minder kunnen doen en ook minder uitgeven.”, vrouw, strand Monster .

Het sabbatical, pensioentijd verspreiden.

De sabbatical krijgt een grote aanwezigheid in het werkende leven. In plaats van alle pensioentijd aan het einde van de rit, worden er gedurende het werkende leven korte momenten van pensioen ingepland.

“Ik zou het mooi vinden als pensioen flexibeler kan. Dat je al op je 50e gedeeltelijk met pensioen kan.”, vrouw 52 jaar, High Tech Campus Eindhoven .

Minder prikkels, door thuiswerken.

Thuiswerken leidt ertoe dat het onderwerp pensioen voor later minder ter sprake komt, omdat externe prikkels vanuit de wandelgangen ontbreken. Het gesprek over pensioen komt hierdoor minder snel opgang.

“Een collega gaat met vervroegd pensioen en die vroeg mij is dat niet ook iets voor jou? Hij heeft het ook weer van andere collega’s.”, vrouw 58 jaar, IJ-Hallen Amsterdam

Reflectie op levensstijl, door thuiswerken.

De normalisering van thuiswerken zet de Nederlanders aan tot reflectie op hun ‘werk x prive balans’. De nieuwe indeling van tijd, en tijdsbesparing ivm bijvoorbeeld verkorte of ontbrekende reistijden zetten familie, sporten, vrijetijdsbesteding en het huishouden doen in een ander licht.

“Ik maak me geen zorgen over geld in de toekomst. Ik maak me eerder zorgen dat ik teveel werk.”, man 40 jaar, strand Monster

9. EEN LEVEN LANG

zingeping.

Werken geeft een mate van zingeping, die Nederlanders niet willen loslaten na hun pensioen. Het beeld van een pensioen waarin je thuis stil zit is geen aantrekkelijk vooruitzicht. De werkende Nederlanders zijn er naar opzoek hoe ze zich een leven lang kunnen blijven ontwikkelen. Doorwerken na de pensioenleeftijd krijgt een grotere rol, en genieten van een tussentijds pensioen of parttime werken krijgen meer aanwezigheid.

“Wat is pensioen? Misschien wil ik ook minder gaan werken maar ik wil nooit niet werken.”, man 50 jaar, strand Monster

Gebrek aan passend werk voor ouderen.

We worden steeds ouder en met deze stijgende levensverwachting stijgt ook de pensioenleeftijd. Ondanks tekorten op de arbeidsmarkt komen ouderen lastig aan een baan. Er is behoefte aan werk passend bij de leeftijd.

“Ik ben ontslagen dus met vervroegd pensioen, ik had liever nog langer doorgewerkt. Maar er is voor mij geen werk meer te vinden.”, man 62 jaar, strand Monster

Werken geeft zingeping.

Werk is niet langer een synoniem voor geld. Naast geld verdienen voorziet werk ons bijvoorbeeld ook van structuur, sociale aspecten, identiteit en status. Pensioen lijkt het beeld van ‘niets doen en op de bank zitten’ met zich mee te dragen. Het paradigma van het Zwitserleven verschuift naar waardevol, zinvol en actief ouder worden. Werken tijdens je pensioen kan daar een onderdeel van zijn. Ook ideeën als ‘tijdpensioen’, waarbij je punten opbouwt door het helpen van gepensioneerden en die je later tijdens je eigen pensioen kan in zetten, vallen hieronder.

Werken doe je niet alleen voor geld.

Een curriculum vitae van een ‘jobhopper’ is niet langer meer de uitzondering. Werknemers willen zich gedurende hun werkende leven opnieuw blijven uitvinden. Ze reflecteren gedurende hun carrière kritischer, wat brengt mijn baan me en hoeveel voldoening haal ik er uit? Wanneer werk niet aan verwachtingen en verlangens voldoet gaan ze op zoek naar nieuwe carrièremogelijkheden.

“Mijn vader hield er rekening mee bij de keuze van zijn baan. Hij moest het hele gezin onderhouden en kon geen risico nemen. Hij nam daarom een stabiele baan waar hij een goed pensioen opbouwen. Dat doen wij nu niet meer, we kiezen geen baan meer voor het pensioen.”, twee vrouwen 60 jaar, strand Monster

10. JEZELF OVER HET HOOFD ZIEN.

Naast vrijwillige zelfstandigen zien we een groeiend aantal werkenden als gedwongen ZZP'ers op de arbeidsmarkt. De financiële toekomst van deze groeiende groep valt niet onder de verantwoordelijkheid van een werkgever en het huidige pensioen lijkt niet voor ze ingericht. Vaak overzien ze de gevolgen van slecht verzekeren en geen pensioen sparen niet. Hoe word er voorkomen dat deze groep bij het bereiken van de pensioenleeftijd financieel in de problemen komt?

“Toen ik als ZZP’er ging werken, moest ik alles zelf gaan regelen. Ik vond dat zelf geen probleem, maar het is zeker niet altijd makkelijk.” Man, 40, High Tech Campus, Eindhoven

De Gig economie.

De arbeidsmarkt kent veel verschillende vormen van flexibele werk contracten; uitzendkracht, oproepkracht, 0-uren contracten en (gedwongen) ZZP'rs. Deze groep loopt een hoger risico op het vormen van een pensioengat. Een overkoepelend thema is de onwetendheid over hoe pensioen opbouwen werkt, hoeveel tijd er voor nodig is, en welke verschillende manieren er beschikbaar zijn om aan toekomstig vermogen te werken.

“De vader van een vriend die belegt in allerlei dingen, die koopt bijvoorbeeld allerlei bootjes om in te investeren. Dat is zijn manier om aan pensioen te werken, daar had ik nooit eerder over nagedacht.”, vrouw 24 jaar, strand, Monster

Verskil tussen mannen en vrouwen.

In Nederland is het pensioen verschil, tussen man en vrouw, ruim 40 procent (2021). De vrouwen die nu met pensioen zijn, komen uit een generatie van vrouwen die veelal minder uren werkten en vaak tegen een lager loon dan mannen. Maar ook de huidige generatie vrouwen werkt in Nederland nog relatief vaak in deeltijd en bouwt daardoor dus minder pensioen op.

“Je bent nu als vrouw onafhankelijk, veel meer dan vroeger, en dat kan wel lastig zijn.”, twee vrouwen 60 jaar, strand Monster

Waarom sparen moeilijk is.

Sparen doen we meestal van geld dat over is aan het eind van de maand. Is er geen geld over, dan wordt er niet gespaard. Voor veel mensen is sparen dan ook lastig. Vooral voor mensen met wisselende en laag inkomen.

“Bij mijn eerste baan heb ik gezegd, betaal maar gewoon uit dat extra geld ik spaar zelf wel, en dat heb ik natuurlijk niet gedaan, dus ja ik heb wel 25 jaar niets opgebouwd.”, vrouw 50 jaar, IJ-halen Amsterdam